

Т. О. Королюк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри національної економіки та публічного управління,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", м. Київ
ORCID ID 0000-0002-3610-9839

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.24.99

ДИСПРОПОРЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

T. Koroliuk,
PhD, Associate Professor, Associate Professor of the department of national economy
and public administration SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv

DISPROPORTIONS OF UKRAINIAN BANKING SECTOR AND WAYS OF OVERCOME THEM

Проведено розмежування категорій "дисбаланси" та "диспропорції" розвитку. Досліджено роль банків у розвитку національної економіки у розрізі окремих економічних теорій. Відзначено, що відбувається трансформація ролі банків, які виконують не лише трансформаційну, обслуговуючу та інвестиційну функцію, а й стабілізаційну та інформаційну в умовах стрімкого розвитку Інтернет та інформаційно-комунікаційних технологій. Здійснено аналіз диспропорцій розвитку банківського сектору в Україні, що дало змогу зробити висновки про зростання валютних і кредитних ризиків, ризиків ліквідності та платоспроможності банків. Звернено увагу на необхідність визначення граничних меж та оптимальності співвідношення показників, які характеризують диспропорційність банківського сектору. Девальвація національної валюти виступає однією із основних причин диспропорцій банківської діяльності, що пов'язано із високим рівнем доларизації економіки, водночас це стало частиною нашої фінансової культури, яку важко викоринити. Концентрація банківського капіталу та зниження конкуренції на ринку банківських послуг, висока частка іноземних банків у банківському секторі посилюють диспропорції його розвитку та обмежують дієвість монетарної політики. Обґрунтовано причини низької інвестиційної активності банків в Україні. Відзначено, що задля стимулювання економічного зростання необхідно забезпечити тісний зв'язок банківського сектору із реальною економікою. Ресурси банківського сектору повинні стати локомотивом розвитку української економіки в умовах воєнних дій, високого рівня зовнішнього державного боргу та зростання залежності від міжнародних фінансових організацій. Обґрунтовано шляхи подолання диспропорційності розвитку банків. Підвищення довіри до монетарної влади і банків повинне стати одним із пріоритетів політики Національного банку, що можливе в умовах стабільності цін та валютного курсу, прозорості і відкритості банківської діяльності, доступності фінансових послуг та забезпечення зворотного зв'язку з населенням.

Differentiation of the categories of "imbalances" and "disproportions" of development is made. The role of banks in the development of the national economy in the context of individual economic theories is investigated. It is noted that there is a transformation of the role of banks, which perform not only the transformation, servicing and investment function, but also the stabilization and information in the conditions of rapid development of the Internet and information and communication technologies. The analysis of disparities in the development of the banking sector in Ukraine was made, which made it possible to draw conclusions about the increase in currency and credit risks, liquidity risks and solvency of banks. Attention is drawn to the need to define boundaries and optimize the ratio of indicators that characterize the disproportionality of the banking sector. The devaluation

of the national currency is one of the main reasons for the imbalances in banking, which is associated with a high level of dollarization of the economy, and at the same time it has become part of our financial culture that is difficult to eradicate. The concentration of banking capital and the reduction of competition in the banking services market, the high proportion of foreign banks in the banking sector increase the imbalances of its development and limit the effectiveness of monetary policy. The reasons for the low investment activity of banks in Ukraine are substantiated. It is noted that in order to stimulate economic growth, it is necessary to ensure a close link between the banking sector and the real economy. Banking sector resources should become the engine of the Ukrainian economy in the face of hostilities, high levels of external public debt and growing dependence on international financial institutions. The ways of overcoming the disproportionality of banks' development are substantiated. Increasing the credibility of monetary authorities and banks should be one of the priorities of the National Bank's policy, which is possible in the conditions of price and currency stability, transparency and openness of banking activities, accessibility of financial services and providing public feedback.

Ключові слова: диспропорції та дисбаланси, банківський сектор, валютні та кредитні ризики, довіра, монетарна політика.

Key words: disproportions and imbalances, banking sector, currency and credit risks, trust, monetary policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Банківський сектор виступає ключовим чинником розвитку економіки, виконуючи акумулятивну, кредитну, інвестиційну, інформаційну та стабілізаційну функції, натомість реальний сектор забезпечує джерела та умови його функціонування, цим самим обумовлюючи діалектичний характер взаєморозвитку. Стабільність та ефективне функціонування банків є необхідною передумовою не лише економічного зростання, а й важливою складовою національної безпеки. Однак протягом останніх років банківський сектор переживає не найкращі часи, пов'язані із затяжним характером політичної та економічної кризи в Україні, виходом значної кількості банків з ринку, девальваційними тенденціями, погіршенням якості кредитного портфеля та кредитним стисненням, зниженням довіри до банків та обмеженістю довгострокової ресурсної бази. Все це обумовлює поглиблення диспропорційності його розвитку та віддалення від інвестування реальної економіки. Таким чином, інституціональне середовище детермінує особливості функціонування банківського сектору, диспропорційність та розбалансованість якого унеможливорює розвиток національної економіки. А тому їхнє попередження й усунення повинне виступати пріоритетним завданням державної політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проблеми функціонування банківського сектору, його участь у забезпеченні економічного зростання та стабільності досліджували такі зарубіжні вчені: А. Грінс-

пен, П. Кругман, Ф. Мишкін, Х. Мінські, Дж. Стігліц та ін. Серед українських вчених, хто вивчає проблематику диспропорцій і дисбалансів розвитку банків, забезпечення стабільності їхнього функціонування варто виокремити наукові праці В. Гейця, О. Вовчак, А. Гриценка, В. Козюка, В. Корнєєва, Т. Кричевської, І. Малого, В. Міщенка, С. Науменкової, З. Луцишин, І. Лютого. Відзначаючи значний науковий доробок вказаних вчених, проблема диспропорційності банківського сектору залишається відкритою та потребує подальшого вивчення у пошуку шляхів їх подолання.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз диспропорцій розвитку банківського сектору України та обґрунтування напрямів державної політики щодо їх попередження і подолання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Фінансові потоки відіграють ключову роль в економічному зростанні, проте існує і протилежний бік руху фінансових ресурсів, пов'язаний із формуванням за певних інституціональних умов диспропорцій та дисбалансів розвитку. Натомість вони виступають джерелом фінансових флуктуацій та напруги в економічній політиці.

Диспропорції — це "несумісність, невідповідність частин, відсутність пропорційності в цілому об'єкті, окремих підрозділах економіки" [1, с. 113]. Диспропорції — це "порушення узгодженості, відповідності взаємопов'язаних економічних процесів і показників, що характеризують функціонування і розвиток окремих галузей і виробництв, протікання стадій відтворювального циклу" [2]. Натомість поняття "дисбаланси" трактується як незбалансованість доходів і витрат, активів і пасивів, дебету і кредиту [3]. П.В. Проноза розмежовує ці кате-

Рис. 1. Динаміка активів банків та ВВП в Україні протягом 2005—2018 рр.

Джерело: розраховано за даними [13; 14].

горії, відзначаючи, що дисбаланси — це "наявність великих дефіцитів (профіцитів) у рахунках торгових чи інвестиційних операцій...", а диспропорції — порушення пропорцій у взаємозалежних економічних процесах: попиту і пропозиції, інвестиціях і заощадженнях" [4, с. 24]. Таким чином, такі поняття досить схожі і вживаються в науковій літературі як взаємозамінні та взаємодоповнюючі. Проте з бухгалтерської точки зору дисбаланс — це нерівність між активами та зобов'язаннями. Дотримуючись такого підходу, "диспропорції" виступає ширшим поняттям, що відображає відсутність пропорційності (визначеного співвідношення) частин у цілому об'єкті або між об'єктами, і не обов'язково пропорційність означає еквівалентну відповідність.

Проблематика функціонування банків, ролі процента та кредиту, диспропорційності розвитку фінансового і реального секторів виступали об'єктом наукових досліджень представників різних економічних теорій. Класики відводили ключову роль банкам у перетворенні "мертвого капіталу" в активний, виступали проти державного регулювання їхньої діяльності, підкреслювали силу закону як обмежувального інструмента, та необхідність регламентації банківської діяльності і публікації фінансових звітів [5, с. 241]. А. Сміт відзначав, що позики повинні використовуватися як капітал, що мінімізує ризик її неповернення [5, с. 236, 258], що є досить актуальним у сьогоденні. Протилежні погляди щодо регулювання банківської діяльності були у Дж. М. Кейнса, також він показав, як впливає норма процента на зайнятість та рівень цін, обґрунтував психологічні та ділові мотиви. Опонент Дж. Кейнса М. Фрідмен доводив необхідність контролю за грошовою пропозицією і відзначав, що нездатність зрозуміти дію дисконтної ставки є найбільш розповсюдженим джерелом безпорядку [6, с. 18—19, 39]. Посткейнсіанці відзначали, що капіталістична економіка породжує фінансову структуру, схильну до криз [7]. Економічна динаміка, на думку Мінські, визначається специфікою фінансування інвестицій підприємствами: забезпечене, за якого грошових надходжень достатньо для погашення боргу; спекулятивне — грошових надходжень вистачає на сплату відсотків боргу, однак для його погашення необхідні нові позики; "понці-фінансування", коли грошових над-

ходжень не вистачає ані на погашення боргу, ані на сплату відсотків, що обумовлює потребу в нових позиках. Мінські відзначав, що спекулятивне фінансування неминуче, якщо довгострокові інвестиції фінансуються за рахунок короткострокових позик, а в умовах зростання інфляції та підвищення процентних ставок створюються передумови "понці-фінансування". Інший представник посткейнсіанства відзначав роль кредиту як блага для тих, хто знає, як його використати, водночас високий рівень левелізму підвищує вразливість національної економіки [8, с. 94—98]. У борговій економіці вчений виокремлює парадокси ощадливості, делевериджу та гнучкості [8, с. 111]. Прихильники інституціональної теорії відзначали роль інформації на грошовому ринку, яка впливає на поведінку людей та спосіб його функціонування [9, с. 569, 593]. Інформаційна асиметрія обумовлює проблеми несприятливого вибору та морального ризику [10, с. 214, 232—233], які, на думку Дж. Стігліца, виступають джерелом недовіри до фінансових інститутів [11, с. 113].

Таким чином, науковці довели важливу роль банків в економічному зростанні, а також розкрили участь держави у забезпеченні фінансової стабільності та взаємозв'язку фінансового і реального секторів. В останні десятиріччя бурхливий розвиток фінансових установ обумовив фінансизацію економіки, зростання спекулятивності фінансових операцій, а недосконалість інституціонального середовища породжує диспропорції та дисбаланси, що стають передвісниками кризових явищ.

Варто відзначити, що аналіз диспропорцій відображає існуючий стан розвитку, проте не розкриває масштабів їхнього накопичення протягом тривалого періоду. Динаміка показника співвідношення активів банків та ВВП протягом 2005—2009 років демонструє стрімкий розвиток банківського сектору порівняно з реальною економікою (рис. 1). І як відмічають вчені, превалювання фінансового сектору над реальним виступає причиною фінансових дисбалансів [12, с. 58]. З одного боку, зростання активів банків формує їхній потенціал розвитку, з іншого — залежно від специфіки управління та взаємозв'язку із реальним сектором визначає стабільність їхнього функціонування.

Таблиця 1. Структура доходів та витрат банків в Україні протягом 2005—2018 рр.

Рік	ДОХОДИ					ВИТРАТИ				
	процентні доходи	комісійні доходи	від торг. операцій	інші доходи	сума	процентні витрати	відрах. в резерв	адмін. витрати	інші витрати	сума
2005	69,1	21,0	4,3	5,6	100,0	43,0	11,0	34,0	12,0	100,0
2006	72,7	20,0	4,9	2,3	100,0	44,2	12,5	32,4	10,9	100,0
2007	74,6	18,3	4,3	2,8	100,0	46,5	11,8	30,6	11,1	100,0
2008	72,1	16,2	9,4	2,3	100,0	44,1	21,0	24,9	10,0	100,0
2009	84,7	11,3	2,0	2,0	100,0	36,7	41,6	15,6	6,1	100,0
2010	82,8	11,2	1,6	4,4	100,0	41,0	30,8	19,4	8,8	100,0
2011	79,4	12,9	2,8	4,9	100,0	39,6	24,3	22,8	13,3	100,0
2012	78,1	14,1	2,1	5,7	100,0	46,8	16,1	25,6	11,5	100,0
2013	76,9	14,8	2,0	6,3	100,0	48,3	16,7	24,3	10,7	100,0
2014	72,0	13,4	7,4	7,2	100,0	36,9	39,3	17,0	6,8	100,0
2015	67,8	14,3	10,8	7,1	100,0	36,1	43,1	13,8	7,0	100,0
2016	71,2	16,4	4,3	8,1	100,0	26,2	56,6	11,2	6,0	100,0
2017	69,6	20,9	4,1	5,4	100,0	34,7	24,1	21,6	19,6	100,0
2018	68,8	24,9	0,9	5,4	100,0	37,2	29,5	13,0	20,3	100,0

Джерело: складено за даними [13].

Як бачимо із рисунка 1, у 2005—2008 рр. спостерігається виражена фінансизація національної економіки. Темпи зростання активів банків у 2006 р. порівняно із 2005 р. склали 158,3 %, натомість темпи зростання фактичного ВВП склали 123,3%, у 2007 р. — 175,3 % і 132,4%, у 2008 р. — 157,2% та 131,6% відповідно порівняно із попереднім періодом. Збільшення кредитування не призвело до аналогічного зростання обсягу реального ВВП, натомість створило передумови зростання цін на активи та товари. Банки перетворилися в "резервуари" для перекачування й продукування грошей і цінних паперів різної ліквідності, цим самим розірвавши органічну взаємозалежність кругообігу фінансових та матеріальних ресурсів [15, с. 85—86]. Фінансово-економічна криза 2008—2009 рр. продемонструвала обсяг накопичених диспропорцій, які віддаляють інвестиції від реального сектору. У 2010—2013 рр. поступово активізувалась кредитна діяльність банків паралельно із відновленням економічного зростання та збільшенням доходів населення. Проте у 2014—2015 рр. у зв'язку із політичними та економічними причинами, валютною кризою, інституційними трансформаціями спостерігається сповільнення розвитку банківського сектору.

Банківська діяльність в Україні характеризується низькою інвестиційною активністю. Частка вкладень у цінні папери в загальному обсязі кредитного портфеля протягом 2006—2009 років коливалася в межах 5—6%, з 2010 р. вона зросла за рахунок вкладень коштів в ОВДП як надійне та швидке джерело отримання доходу. У 2017 р. вкладення в ОВДП склали 33 % кредитного портфеля банків та 85 % портфеля цінних паперів банків. Однак інвестування в ОВДП не настільки сприяє економічному зростанню, створенню робочих місць та збільшенню доходів населення, як кредитування реального сектору. У зарубіжних країнах вкладення банків у цінні папери складає 20—40% [16, с. 282].

Причинами низької інвестиційної активності банків в Україні є високі ризики в умовах військових дій, обмеженість довгострокової ресурсної бази, висока вартість фінансових ресурсів та низький рівень платоспроможності позичальників, значна частка присутності іноземного капіталу (46 % банків з іноземним капіталом) та низький рівень його мотивації вкладати в роз-

будову національної економіки, низький рівень довіри до банків та монетарної влади, відсутність дієвих механізмів держаного стимулювання інвестування в реальну економіку. Надання он-лайн-послуг оцінки реальної вартості фінансових продуктів і послуг підвищить довіру до банків, сприятиме активізації депозитних вкладень та кредитування.

Важливе значення в оцінці якості кредитного портфеля банків, визначенні пріоритетних напрямів діяльності, аналізі фінансового стану та збалансованості операцій займає дослідження доходів та витрат банків. Традиційно процентні доходи складають основу доходів банків (табл. 1), однак занадто висока частка свідчить про високоризикований та спекулятивний характер фінансових операцій. І. Малий відзначає, що "у гонитві за дешевими грошима банки, зосередивши свою увагу лише на спекулятивній кредитній діяльності, усунулись від виконання своїх основних функцій: мобілізації вільних коштів домашніх господарств і фірм та інвестування економіки..." [17, с. 180]. У 2005—2007 рр. процентні доходи зростали за рахунок зростання обсягу кредитування, натомість у 2009 р. в умовах кризи — переважно за рахунок підвищення середньозваженої відсоткової ставки по кредитах — до 18,3%. З 2010 р. процентні доходи банків постійно скорочувались (за виключенням 2016 р.), що пов'язано із кредитним стисненням та погіршенням якості кредитного портфеля. До того ж висока вартість кредитних ресурсів обумовлює проблему несприятливого вибору, скорочення кредитування, інвестицій та ділової активності. Падіння курсів на ринку акцій означає зменшення власного капіталу корпорацій, що спонукає позичальників до ризикових інвестицій, а кредиторів вести обережнішу кредитну політику.

Зростання частки комісійних доходів в останні роки аналізованого періоду пов'язана із розвитком банківських продуктів та збільшенням кількості їхніх споживачів. Натомість доходи від торговельних операцій скоротилися, що пов'язано із флуктуаціями на фондовому ринку та низьким валютним спредом. В аналізі структури доходів банків варто враховувати, що показник по торговельним операціям може бути від'ємним, внаслідок чого можуть зростати інші статті доходів.

Таблиця 2. Структура залучених депозитів та наданих кредитів банками резидентам та нерезидентам за валютою та строками, %

Показники	Рік													
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Депозити за валютою:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
в нац. валюті	63,9	60,2	65,0	50,4	46,6	54,7	55,3	53,7	60,8	52,0	52,3	50,8	54,0	57,3
в іноз. валюті	36,1	39,8	35,0	49,6	53,4	45,3	44,7	46,3	39,2	48,0	47,7	49,2	46,0	42,7
Депозити за строками:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
на вимогу	38,4	35,9	35,5	29,1	34,9	36,9	36,0	33,2	32,5	38,6	44,2	48,9	47,5	49,9
до 1 року	24,1	22,3	20,6	24,6	37,9	31,3	31,0	32,0	27,7	29,7	36,0	31,7	31,6	33,5
1-2 роки ¹	37,5	41,8	36,0	33,8	18,6	24,9	25,7	27,8	35,0	26,6	16,2	17,9	16,7	13,3
понад 2 роки	-	-	8,0	12,6	8,6	6,8	7,3	7,1	4,8	5,1	3,6	1,4	4,2	3,3
Кредити за валютою:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
в нац. валюті	55,5	49,7	49,1	40,3	48,0	52,7	58,6	63,1	66,0	53,1	43,1	49,4	53,8	54,7
в іноз. валюті	44,5	50,3	50,9	59,7	52,0	47,3	41,4	36,9	34,0	46,9	56,9	50,6	46,2	45,3
Кредити за строками:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
до 1 року	42,7	40,0	37,9	33,3	34,6	36,2	40,0	43,8	47,8	40,6	44,5	35,4	39,8	44,7
1-5 років ²	57,3	60,0	38,3	36,5	35,6	36,0	35,9	35,2	33,4	37,6	32,8	38,2	32,7	30,9
понад 5 років	-	-	23,8	30,2	29,8	27,8	24,1	21,0	18,7	21,9	22,7	26,4	27,5	24,4

Примітка: ¹ — до січня 2007 р. включаються депозити, залучені зі строком погашення від 1 до 2 років і більше 2 років;

² — до січня 2007 р. включаються кредити, залучені зі строком погашення від 1 до 5 років і більше 5 років.

Джерело: розраховано за даними [13].

На тлі скорочення процентних доходів у 2017—2018 рр. зросли процентні витрати банків, які виступають основною статтею витрат. Зростання частки відрахування в резерви обумовлено кризовими явищами, високими ризиками, погіршенням якості кредитного портфеля, необхідністю підвищення ліквідності та платоспроможності банків. Варто відзначити, що відрахування в резерви можуть збільшуватися як за рахунок зростання кредитного портфеля, так і через погіршення його якості. Адміністративні витрати у структурі витрат у 2018 р. склали 13,0 % та скоротилися майже втричі, порівняно із 2005 р., що пов'язано із підвищення якості управління активами банків.

У 2008 р. порівняно із 2005 р. темпи зростання залучення депозитів склали 266,8%, наданих кредитів — 506,6% відповідно. Протягом 2010—2018 рр. темпи зростання кредитів коливаються в межах 2—14%, а в 2012 р. та 2015 р. спостерігалися від'ємні значення показника; темпи зростання депозитів — у межах 2—18%

відповідно. На відміну від кредитів, залучення депозитів носить переважно короткостроковий характер (табл. 2). Частка депозитів на вимогу та до 1 року в загальній структурі депозитів у 2018 році склала 83,4 %, депозитів більше 1 року — лише 16,6 %, натомість частка кредитів терміном понад 1 рік у загальній структурі кредитів склала 55,3 %. Попри тенденцію зменшення частки депозитів та кредитів в іноземній валюті, проблема доларизації української економіки й досі залишається відкритою. Частка депозитів в іноземній валюті у 2018 р. склала 42,7 %, кредитів — 45,3 %.

Високий рівень доларизації економіки обмежує самостійність в управлінні національною фінансовою системою. Відбувається екстерналізація довіри, коли населення країни більше вірить в політику та лідерів інших держав, водночас без будь-яких зобов'язань з їхнього боку, що стало уже складовою нашої фінансової культури.

Дисбаланс активно-пасивних операцій банків за

Таблиця 3. Диспропорції розвитку банківського сектору України, %

Показники співвідношення	Рік													
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
депозитів та кредитів, наданих банками	0,93	0,78	0,69	0,54	0,51	0,59	0,65	0,74	0,77	0,68	0,75	0,83	0,88	0,85
депозитів та кредитів в іноземній валюті	0,75	0,61	0,48	0,45	0,52	0,56	0,70	0,91	0,87	0,69	0,62	0,80	0,87	0,80
депозитів та кредитів терміном понад 1 рік	0,61	0,50	0,44	0,31	0,16	0,27	0,32	0,42	0,57	0,34	0,25	0,24	0,29	0,25
депозитів та кредитів в інозем. валюті терміном понад 1 рік	0,50	0,42	0,31	0,33	0,23	0,29	0,39	0,62	0,73	0,41	0,28	0,33	0,37	0,31
депозитів та кредитів в нац. вал. терміном понад 1 рік	0,73	0,70	0,69	0,49	0,21	0,31	0,33	0,34	0,51	0,31	0,25	0,18	0,22	0,19
депозитів та кредитів, наданих банками до 1 року	1,36	1,27	1,23	0,94	1,15	1,22	1,15	1,12	0,96	1,15	1,37	1,96	1,81	1,62
депозитів та кредитів в інозем. валюті терміном до 1 року	1,29	1,24	1,19	0,87	1,66	1,47	1,63	1,59	1,15	1,30	1,11	1,56	2,14	1,90
депозитів та кредитів в нац. валюті терміном до 1 року	1,37	1,23	1,19	0,93	0,82	1,02	0,95	0,94	0,89	1,06	1,59	2,31	1,55	1,42

Примітка: * — депозити до 1 року включають депозити на вимогу.

Джерело: розраховано за даними [13].

обсягами, строками та валютою (табл. 3) обумовлює валютні та кредитні ризики їхньої діяльності. У 2007—2009 рр. спостерігаємо найнижчі значення показника співвідношення обсягів депозитів та кредитів, наданих банками, що пояснюється надмірною кредитною експансією. Зростання зазначеного коефіцієнта надалі свідчить про виваженість політики банків та відбулось за рахунок скорочення темпів зростання кредитування порівняно із приростом депозитів. Що стосується показника співвідношення депозитів та кредитів в іноземній валюті, то він зростає за рахунок перевищення темпів приросту депозитів в іноземній валюті порівняно із кредитами. У 2009—2012 рр. та 2016—2017 рр. темпи приросту кредитів в іноземній валюті взагалі були від'ємними. Це відбулось не завдяки ефективній монетарній політиці та зростання рівня довіри до банків і влади, а за рахунок девальвації національної валюти та зростання негативних суб'єктивних очікувань.

Дані таблиці 3 демонструють поглиблення диспропорцій між депозитами та кредитами залежно від терміну залучення і позичання коштів. У 2018 р. частка залучених депозитів терміном до 1 року сягнула свого максимуму протягом аналізованого періоду і свідчить про тотальну недовіру та невпевненість у завтрашньому дні. Зменшення показників співвідношення депозитів та кредитів банків терміном понад 1 рік обумовлює зростання кредитних і валютних ризиків банків та вразливість до зовнішніх шоків. У такій ситуації важливими виступають не лише кроки на мікрорівні щодо підвищення ліквідності та платоспроможності банків, постає необхідність системного підходу до вирішення проблеми доларизації національної економіки, підвищення довіри до банків та державного стимулювання інвестування й кредитування реального сектору економіки.

Концентрація банківського капіталу та зниження конкуренції на ринку банківських послуг, висока частка іноземних банків у банківському секторі посилюють диспропорції його розвитку та обмежують дієвість монетарної політики. В умовах інфляції витрат, що спостерігалася в Україні в останні роки у зв'язку із девальвацією гривні та зростанням цін на імпорт, а також підвищенням житлово-комунальних тарифів, НБУ проводив стримуючу політику, підвищуючи облікову ставку у 2014 р. до 14%, у 2015 р. до 22%. Це свідчить про певну непослідовність політики Нацбанку. З одного боку, він намагався приборкати інфляцію, а з іншого — в умовах інфляції витрат здійснювалося додаткове стримування розвитку реального сектору економіки.

Стимулювання інвестування в розвиток високотехнологічної продукції, власний видобуток газу в Україні, експорту продуктів з високою доданою вартістю завдяки зменшенню ціни кредитних ресурсів, розстановка правильних пріоритетів у політиці імпортозаміщення сприятимуть збалансуванню платіжного балансу та мінімізації валютних ризиків банків. Ресурси банківського сектору повинні стати локомотивом розвитку української економіки в умовах воєнних дій, високого рівня зовнішнього державного боргу та зростання залежності від міжнародних фінансових організацій. Актуалізується питання участі першочергово саме державних банків в інвестуванні реального сектору. Розвиток вітчизняного виробництва, створення додат-

кових робочих місць та повернення українських "наемців" з-за кордону повинні стати першочерговими пріоритетами державної політики. Стієке економічне зростання та збільшення доходів населення позитивно впливатиме на відновлення довіри до банків, національної валюти та влади.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Дослідження розвитку банківського сектору в Україні показало, що існують диспропорції між фінансовим та реальним секторами економіки, в структурі доходів та витрат банків, в активно-пасивних операціях за обсягами, строками та валютою, цим самим обумовлюючи зростання кредитних, валютних, ризиків ліквідності та платоспроможності. Зрозуміло, що банківська діяльність була і буде високоризикованою справою, що пов'язано із її специфічною природою отримання прибутків. Однак актуалізується питання необхідності визначення граничних меж та оптимальності співвідношення показників, які характеризують диспропорційність банківського сектору.

До чинників, що обумовлюють диспропорції розвитку банків, відносяться: непослідовна та неефективна монетарна політика, військові дії в країні та економічна нестабільність, високий рівень інфляції та девальвація національної валюти, висока вартість кредитних ресурсів та низька платоспроможність позичальників, низький рівень довіри до банків та монетарної влади, недостатні прозорість та відкритість банківської діяльності, висока частка іноземного капіталу в банківському секторі. На ефективність та стабільність функціонування банків впливають структурні та інституційні диспропорції національної економіки, пов'язані із сировинним характером експорту та високим рівнем залежності від імпорту, високим рівнем державного боргу, що створюють тиск на обмінний курс та поглиблюють диспропорційність розвитку.

Зважаючи на вищезазначене, перегляду та удосконалення потребують принципи функціонування банків та державні механізми координації їхньої діяльності задля створення умов збалансованого розвитку банківського сектору та його взаємозв'язку із реальною економікою. Необхідно забезпечити доступність кредитів малому та середньому бізнесу, стимулювати інвестування у розвиток високотехнологічних галузей виробництва. Підвищення довіри до монетарної влади і банків повинне стати одним із пріоритетів політики Національного банку, що можливе в умовах стабільності цін та валютного курсу, прозорості і відкритості банківської діяльності, доступності фінансових послуг та забезпечення зворотного зв'язку з населенням.

Література:

1. Гончаров С.М., Кушнір Н.Б. Тлумачний словник економіста / за ред. Гончарова С.М. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 264 с.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. 2-е изд., испр., Москва: ИНФРА-М, 1999. 479 с. URL: <https://dic.aca->

demic.ru/dic.nsf/econ_dict/17565 (дата звернення: 05.11.2019).

3. Словарь бизнес-терминов. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/business/3673> (дата звернення: 05.11.2019).

4. Проноза П.В. Сутність понять "дисбаланси" і "диспропорції" в економіці та класифікації їх видів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Економіка і менеджмент". 2015. Вип. 11. С. 20—25. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/11-2015/06.pdf> (дата звернення: 20.10.2019).

5. Смит Адам. Исследование о природе и причинах богатства народов / ред. В. Незнамов. Москва: Соцэкгиз, 1962. 684 с.

6. Фридмен М. Основы монетаризма / под науч. ред. Д.А. Козлова. Москва: ТЕИС, 2002. 175 с.

7. Minsky Hyman P. The Financial Instability Hypothesis: An Interpretation of Keynes and an Alternative to "Standard Theory" / Hyman P. Minsky Archive, 1975. URL: https://digitalcommons.bard.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1037&context=hm_archive (access date October 05, 2019).

8. Кругман П. Выход из кризиса есть / пер. с англ. Ю. Гольдберг. Москва: ООО "Издательская Группа "Азбука-Аттикус", 2013. 426 с.

9. Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Сопред. научно-ред. совета Г.Г. Фетисов, А.Г. Худокормов. В 2 кн. Всемирное признание: Лекции нобелевских лауреатов / Отв. ред. Г.Г. Фетисов. Кн. 2. Москва: Мысль, 2005. 813 с.

10. Мишкін Фредерік С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / пер. з англ. С. Панчишин, А. Стасишин, Г. Стеблій. Київ: Основи, 1999. 963 с.

11. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. — К.: Основи, 1998. — 854 с.

12. Корнєєв М.В. Дисбаланси руху фінансових ресурсів в економіці: особливості виникнення та накопичення. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 10. С. 57—62.

13. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms> (дата звернення: 20.10.2019).

14. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2019).

15. Малий І.Й., Королюк Т. О. Макрорегулювання фінансового сектору: монографія. Київ: КНЕУ, 2015. 312 с.

16. Прохорова В.В. Аналіз діяльності банків на фондовому ринку України / В.В. Прохорова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. — № 29. — С. 280—282.

17. Малий І.Й. Теорія розподілу суспільного продукту: монографія. Київ: КНЕУ, 2000. 248 с.

References:

1. Honcharov, S. M. and Kushnir, N. B. (2009), *Tlumachnyj slovnyk ekonomista* [Dictionary of economist], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

2. Rajzberg, B.A. Lozovskij, L.Sh. and Starodubceva, E.B. (1999), *Sovremennyy jekonomicheskij slovar'* [Modern economic dictionary], INFRA-M, Moscow, Russia, available at: https://dic.academic.ru/dic.nsf/econ_dict/17565 (Accessed November 05, 2019).

3. Slovar' biznes-terminov [Business terms dictionary], available at: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/business/3673> (Accessed November 05, 2019).

4. Pronoza, P.V. (2015), "The essence of the concepts of "imbalances" and "disproportions" in the economy and the classification of their types", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia "Ekonomika i menedzhment"*, vol. 11, pp. 20-25, available at: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/11-2015/06.pdf> (Accessed October 20, 2019).

5. Smit, Adam (1962), *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov* [Research on the nature and causes of the wealth of peoples], Socjckgiz, Moscow, Russia, 684 p.

6. Fridmen, M. (2002), *Osnovy monetarizma* [Theory of Monetarism], TEIS Moscow, Russia, 175 p.

7. Minsky, Hyman P. (1975), "The Financial Instability Hypothesis: An Interpretation of Keynes and an Alternative to "Standard Theory" / Hyman P. Minsky Archive, available at: https://digitalcommons.bard.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1037&context=hm_archive (Accessed October 05, 2019).

8. Krugman, P. (2013), *Vygod iz krizisa est'* [There is a way out of the crisis], ООО "Izdatel'skaja Gruppa "Azbuk-a-Attikus", Moscow, Russia.

9. Fetisov, G.G. (2005), *Mirovaja jekonomicheskaja mysl'. Skvoz' prizmu vekov* [World economic thought. Through the prism of centuries in 5 vol.], vol. 2, *Vsemirnoe priznanie: Lekcii nobelevskih laureatov* [Worldwide Recognition: Lectures by Nobel Laureates], Mysl', Moscow, Russia.

10. Myshkin, F. S. (1999), *Ekonomika hroshej, bankivs'koi spravy i finansovykh rynkiv* [Economics of money, banking and financial markets], Osnovy, Kyiv, Ukraine.

11. Stihlits, Dzh.E. (1998), *Ekonomika derzhavnoho sektora* [Economics of the Public Sector], Osnovy, Kyiv, Ukraine,.

12. Kornieiev, M.V. (2015), "Imbalances in the movement of financial resources in the economy: features of emergence and accumulation", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 57—62.

13. The official site of the NBU (2019), available at: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms> (Accessed 20 October 2019).

14. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 October 2019).

15. Malyj, I.J. and Koroliuk, T. O. (2015), *Makrorehulivannia finansovoho sektoru* [Macro-regulation of the financial sector], KNEU, Kyiv, Ukraine, 312 p.

16. Prokhorova, V.V. (2010), "Analysis of banks' activity on the stock market of Ukraine", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 29, pp. 280—282.

17. Malyj, I.J. (2000), *Teoriia rozpodilu suspil'noho produktu* [The theory of social product distribution], monograph, KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2019 р.